

Mikkelin seutukirjasto

Kaikki mukaan Kirjastopolulle

-hankkeen loppuraportti

23.6.2019

Sisällys

Aluksi	2
Taustaa hankkeelle	2
Hankkeen tavoitteita	3
Etelä-Savon ja Lumme-kirjastot ja kouluysteistyö	3
Hankkeen aloitustapaaminen ja Mikkelin koulujen Kirjastopolun arviointi	6
Vierailut kirjastoissa	7
Enonkoski.....	8
Heinävesi	8
Kangasniemi	8
Mäntyharju	9
Pieksämäki	9
Savonlinna	9
Sulkava – puhelinkeskustelu.....	10
Toenperän kirjasto / Joroinen - puhelinkeskustelu.....	10
Toenperän kirjasto / Juva	10
Toenperän kirjasto / Rantasalmi	11
Varkaus	11
Vierailujen tuloksia	12
Vierailujen tuloksena syntynyt tuntimallipankki ja hyviä käytäntöjä.....	12
Tuntimalleja ja sisältöjä 0-2-luokkalaisille	12
Tuntimalleja ja sisältöjä 3-6-luokkalaisille	12
Tuntimalleja ja sisältöjä 7-9-luokkalaisille	13
Hyviä käytäntöjä	13
Uudet tuntimallit ja kokeilut	14
Wordpress-koulutus	15
Päätöstapaaminen ja lukudiplomikeskustelu.....	15
Yhteenveto ja toiveita	17
Linkejä	18
Liite: Arviointityöpaja Kirjaston ja koulujen yhteistyötapaamisessa 22.8.2018, vetäjänä Anu Ojaranta – ryhmätöiden tulokset	19

Aluksi

”Kaikki mukaan Kirjastopolulle” –vuoden 2017 AVI-hanke toteutettiin Mikkelin seutukirjaston johdolla ja muiden Etelä-Savon ja Lumme-kirjastojen kanssa pääasiassa elo-joulukuussa 2018. Hankkeessa tarjottiin Etelä-Savon ja Lumme-kirjastoille apua aiemman ”Mikkelin Kirjasto ja uusi opetussuunnitelma” -hankkeen tulosten hyödyntämiseksi. Hankkeessa tuotetut kirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelma ja Kirjastopolkuvuoto materiaaleineen olivat jo vapaasti verkossa nähtävillä, mutta niiden hyödyntämisen arveltiin helpottuvan koulutuksella ja konsultoinnilla.

Tässä raportissa kuvataan hankkeen tavoitteita, toimintaa ja tuloksia. Se sisältää myös pienen katsauksen alueen kirjastojen koulu yhteistyön tilanteeseen ja erilaisia ideoita esi- ja perusopetuksen kirjastokäyntien tuntimalleiksi sekä kirjastojen testaamia hyviä käytänteitä. Näiden kerääminen ei kuulunut varsinaisesti hankkeen tavoitteisiin, mutta koska alueen kirjastoissa on hyvää ja idearikasta koulu yhteistyötä, on mukava saada se näkyville ja hyödyttämään muitakin kirjastoja.

Hankevastaavana Mikkelin seutukirjastossa toimi kirjastonhoitaja Mari Karvonen ja hanketyöntekijänä ja raportin kirjoittajana informaatikko Eija Nevalainen.

Taustaa hankkeelle

Mikkelin Kirjastopolku on saanut hyvän vastaanoton ja herättänyt kiinnostusta myös muualla maakunnassa. ”Kaikki mukaan Kirjastopolulle” - hankkeen tavoitteena oli mahdollistaa maakunnan kirjastojen omien kirjastopolkujen käyttöönotto tarjoamalla koulutusta ja jo testattuja valmiita suunnittelupohjia ja materiaaleja ja näin edistää alueellista tasa-arvoa resursseiltaan erilaisten kirjastojen ja koulujen kesken.

Mikkelin Kirjastopolku tehtiin osana paikallista OPS 2016-työtä. Esiopetuksessa ja perusopetuksen alakoulussa on työskennelty uusien opetussuunnitelmien mukaan syksystä 2016 lähtien. Yläkoulussa uusi suunnitelma on tullut voimaan porrastetusti syksystä 2017 alkaen. OPS 2016 on erityisen merkityksellinen kirjastoille, koska monet sen tavoitteista liittyvät kirjaston tehtäväalueeseen, ja kirjasto on myös mainittu yhtenä tärkeimmistä yhteistyökumppaneista ja oppimisympäristöistä. Kirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelman kulmakiviä ovat kirjaston roolin määrittely suhteessa opetussuunnitelmaan ja lukutaitokäsitteisiin sekä näiden pohjalta suunnitellut vuosiluokkakohtaiset tavoitteet koulun ja kirjaston yhteistyölle.

Kirjasto profiloituu koulun yhteistyökumppaniksi monilukutaidon edistäjänä tukemalla peruslukutaitoa lukemaan innostamisella, informaatiolukutaitoa tiedonhankinnan ohjauksella ja medialukutaitoa mediakasvatuksella. Sen lisäksi kirjasto ohjaa kirjastonkäytössä ja tukee tv-taidoissa. Kirjaston ohjaustyössä näkyy uuden opsin korostamat oppijan aktiivinen rooli, toiminnalliset menetelmät ja teknologian hyödyntäminen.

Yhteistyösuunnitelman konkreettinen ilmentymä on Mikkelin koulujen Kirjastopolku, joka on kirjattu myös paikalliseen opsiin ja jonka verkkosivusto toimii opettajien ja kirjaston yhteistyöalueena. Kirjastopolku koostuu opetussuunnitelmaan sisältyvistä kirjastokäynneistä ja opettajan tueksi kootusta verkkomateriaalista. Kirjastokäynnit on suunnattu esiopetukselle sekä 1-, 3-, 5-, 7- ja 9-luokille. Sivustolta löytyy myös valmiita tuntimalleja, joita Mikkelin seutukirjaston eri toimipisteet voivat hyödyntää.

Hankkeen tavoitteita

Niin Mikkeliissä kuin muissakin maakunnan kirjastoissa eletään niukkenevien resurssien aikaa. Selkeä suunnitelma koulu yhteistyön tavoitteista ja sisällöistä, sekä valmiit tuntimallit jännevöittävät toimintaa ja auttavat kohdentamaan kirjaston resursseja. Etelä-Savon kirjastoilla on paljon yhteistyötä (mm. Lumme-kimppa), ja yhteinen perusta koulu yhteistyölle tarjoaisi mahdollisuuden jakaa kokemuksia ja työtaakkaa. Mikkelin Kirjastopolku sisältää riittävästi materiaaleja esi- ja perusopetukselle, mutta niitä ei ole toistaiseksi ollut perusopetukseen valmistavalle opetukselle ja erityisopetukselle.

”Kaikki mukaan Kirjastopolulle” –hankkeen tavoitteiksi määriteltiin:

- järjestää koulutusta Kirjastopolun:
 - tausta-ajatuksista, eli uudesta opetussuunnitelmasta, lukutaidoista ja ohjausmenetelmistä
 - tavoitteista ja sisällöistä
 - tuntimalleista (esim. leikkiin perustuva kirjastonkäytön opetus, kirjavinkkaus, kirjatruailerityöpajat, ilmiöprojektit)
- tarjota kirjastoille mahdollisuus kopioida Mikkelin kirjastopolkusivusto omaan käyttöön ja järjestää sitä varten WordPress-koulutusta
- tarjota kirjastoille mahdollisuus ottaa Mikkelin yhteistyösuunnitelma oman kuntansa kirjasto- koulu - yhteistyön pohjaksi
- valmistaa materiaaleja perusopetukseen valmistavalle opetukselle ja erityisopetukselle sekä pilotoida näiden ryhmien tuntimalleja yhdessä maakunnan kirjastojen kanssa.

Hankkeen päätyttyä:

- alueen kirjastot on koulutettu uuden opetussuunnitelman toteuttamiseen kirjastoissa
- olemassa olevat tuntimallit on koulutettu alueen kirjastojen henkilökunnalle
- on luotu ainakin yksi tuntimalli perusopetukseen valmistavalle opetukselle ja ainakin kaksi tuntimallia erityisopetuksen ryhmille
- kunnissa on mahdollisimman kattavasti tehty koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmat.

Etelä-Savon ja Lumme-kirjastot ja koulu yhteistyö

Hanke kohdistui Etelä-Savon kirjastoihin (aiempi maakuntakirjastoalue), joiden lisäksi mukaan tuli Varkaus, koska se kuuluu samaan Lumme-kimppaan Mikkelin seutukirjaston kanssa. Hankkeen aluksi kartoitettiin kirjastojen tilannetta: kuinka paljon kunnassa on kouluja ja esiopetusta ja millaista koulu yhteistyö on tällä hetkellä. Tämä tehtiin tutustumalla kirjastojen ja kuntien verkkosivuihin sekä kirjastoille lähetetyllä kyselyllä.

Kysely tehtiin hankealueen kirjastoille toukokuussa 2018. Se lähetettiin kunnittain yhteentoista kirjastoon ja siihen tuli 10 vastausta. Kahdesta kunnasta ei tullut vastausta ja yhdestä kunnasta tuli kaksi. Vastaamatta jättäneiden kirjastojen kanssa keskusteltiin myöhemmin puhelimitse.

Kyselyn vastausten ja verkkosivujen perusteella hankealueella on noin 40 alakoulua, 6 yläkoulua, 8 yhtenäiskoulua ja 46 esiopetuspaikkaa. Kirjastopisteitä on 18 kirjastoautoja 3.

Kyselyssä kysyttiin myös tarkemmin koulu yhteistyön tilanteesta ja toiveista hanketta kohtaan. Vastaukset annettiin monivalintana, minkä lisäksi niitä oli mahdollista tarkentaa vapaasti. Kirjasto-koulu- yhteistyötä koskevat kysymykset olivat:

- Kirjastolla on voimassaoleva yhteistyösuunnitelma tai –strategia esiopetuksen / perusopetuksen alakoulun / perusopetuksen yläkoulun kanssa / ei suunnitelmaa
- Kirjasto on mukana paikkakuntamme opetussuunnitelmassa – esiopetus ja luokka-asteet
- Onko kirjastonne kiinnostunut kehittämään yhdessä kirjaston ja koulujen yhteistyötä esimerkiksiaineistona Mikkelin Kirjastopolku ja Kirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelma?
- Mistä seuraavista olette kiinnostuneita, ja jos ette ole, miksi: OPS 2016 / yhteistyösuunnitelman laatiminen / valmiit tuntimallit yleisesti / tuntimallit esiopetukseen ja 1-2-luokille / lukemaan innostamiseen / tiedonhankinnan ohjaukseen / mediakasvatukseen / valmistavalle opetukselle / erityisopetukselle / Kirjastopolkuverkkosivuston perustaminen / jokin muu
- Mitä muuta toivoisitte hankkeelta tai haluaisitte sanoa kirjasto-koulu-yhteistyöstä?

Vastausten ja verkkosivujen perusteella kuudella kirjastolla on voimassaoleva kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma tai –strategia. Esiopetus on mukana suunnitelmassa kahdella kirjastolla, alakoulu kuudella ja yläkoulu kolmella. Vastaukset kysymykseen kirjaston kuulumisesta paikalliseen opetussuunnitelmaan vaihtelivat hieman. Alkuperäinen ajatus oli selvittää tässä sitä, onko kirjasto mainittu kirjoitetussa opsissa, mutta yhtä lailla voidaan ajatella myös niin, että kirjasto on mukana silloin kun toiminta on säännöllistä ja järjestelmällistä tietyille luokka-asteille. Näin ajatellen kaikki kirjastot ovat jollain lailla mukana kuntien opseissa. Kirjoitetussa opsissa mukana ovat lähinnä johonkin laajempaan paikalliseen suunnitelmaan, kuten Savonlinnan kulttuuripolkuun tai Keski-Savon seudulliseen opsiin ja Kulttuuriketju-kulttuurikasvatussuunnitelmaan (Heinävesi, Pieksämäki, Joroinen, Varkaus) kuuluvat kirjastot. Luokka-asteet vaihtelevat esiopetuksesta yhdeksänteen luokkaan.

Oheisessa taulukossa on suuntaa antavat taustatiedot kouluista ja kirjastoista verkkosivujen ja kyselyn pohjalta.

Kunta ja koulut	Kirjastot ja suunnitelma / strategia
Enonkoski - asukkaita noin 1500 Enonkosken koulu 1-9 1 esiopetuspaikka	Enonkosken kirjasto
Heinävesi - asukkaita noin 3900 Karvion koulu (1-6) Otto Kotilaisen koulu (1-6) Yläkoulu (7-9) 2 esiopetuspaikkaa	Heinäveden kirjasto Kirjastoauto Lukupussi <i>Keski-Savon seudullinen ops ja kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuriketju</i>
Kangasniemi - asukkaita noin 6000 Beckerin koulu (3 – 6 lk) Kalliolan koulu (1 – 2 lk) Koittilan koulu (1– 6 lk) Otto Mannisen koulu (1– 6 lk) Vuojalahden koulu (1– 6 lk) Äkryn koulu (1– 6 lk) Kankaisten koulu (7 – 9 lk) 5 esiopetuspaikkaa	Kangasniemen kirjasto
Mäntyharju - asukkaita noin 6500 Kirkonkylän koulu (1-6) Toivolan koulu (1-6) Yhtenäiskoulu (1-9) 3 esiopetuspaikkaa	Mäntyharjun kunnankirjasto <i>Mäntyharjulainen kirjastopolku</i>
Pieksämäki - asukkaita noin 20 000 Harjun koulu (1-6) Jäppilän koulu (1-6)	Pieksämäen kaupunginkirjasto Pääkirjasto Poleeni Jäppilän kirjasto

<p>Kontiopuiston koulu (1-6) Maaselän koulu (1-6) Vehmaskylän koulu (1-6) Virtasalmen koulu (1-6) Hiekanpään koulu (7-9) 6 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Virtasalmen kirjasto Naarajärven lasten ja nuorten kirjasto Rietrikki-kirjastoauto</p> <p><i>Keski-Savon seudullinen ops ja kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuriketju</i></p>
<p>Savonlinna - asukkaita noin 36 000 Anttolan koulu (1-6) Juvolan koulu (1-6) Kallilahden koulu (1-6) Kellarpellon koulu (1-6) Kulenoisten koulu (1-6) Louhen koulu (1-6) Nojanmaan koulu (1-4) Nätkin koulu (1-5) Pihlajaniemen koulu (1-6) Punkaharjun koulu (1-6) Talvisalon Heikinpohjan toimipiste (1-6) Mertalan koulu (1-9) Punkaharjun koulu (7-9) Talvisalon koulu (7-9) Kerimäen yhtenäiskoulu (1-9) Savonrannan peruskoulu (1-9) 11 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Savonlinnan kaupunginkirjasto Pääkirjasto Joeli Kerimäen kirjasto Punkaharjun kirjasto Savonrannan kirjasto Kirjastoauto Käkriäinen</p> <p><i>Savonlinnan kaupungin kulttuuripolku</i></p>
<p>Sulkava - asukkaita noin 2900 Lohilahden toimipiste (1-6) Sulkavan yhtenäiskoulu (1-9) 2 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Sulkavan kirjasto</p>
<p>Joroinen - asukkaita noin 5400 Kuvansin koulu (1-6) Joroisten yhtenäiskoulu (1-9) 2 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Toenperän kirjasto / Joroisten kirjasto Kirjastoauto Jasso Toenperä <i>Keski-Savon seudullinen ops ja kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuriketju</i></p>
<p>Juva - asukkaita noin 7000 Kirkonkylän koulu (1-6) Hatsolan koulu (1-6) Kuosmalan koulu (1-6) Paatelan koulu (1-6) Juvan yläkoulu (7-9) 4 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Toenperän kirjasto / Juvan kirjasto Kirjastoauto Jasso Toenperä</p>
<p>Rantasalmi - asukkaita noin 4000 Tuusmäen koulu (1-6) Rantasalon peruskoulu (1-9) 2 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Toenperän kirjasto / Rantasalmen kirjasto Kirjastoauto Jasso Toenperä</p>
<p>Varkaus - asukkaita noin 22 000 Kangaslammin koulu (3-6) Könönpellon koulu (1-6) Lehtoniemen koulu (1-6) Luttilan koulu (1-6) Puurtilan koulu (1-6) Svenska skolan i Varkaus (1-6) Repokankaan koulu (1-9) 10 esiopetuspaikkaa</p>	<p>Varkauden kaupunginkirjasto Pääkirjasto Kangaslammin lähikirjasto</p> <p><i>Keski-Savon seudullinen ops ja kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuriketju</i></p>

Kyselyn ja puhelinkeskustelujen perusteella tuli siis selväksi, että kirjastojen kouluysteistyö on suhteellisen hyvällä mallilla. Joillakin on kaikki luokka-asteet kattava säännöllinen ohjelma, toisilla taas yritetään kohdistaa resurssit tietyille luokalle. Resurssien vähyys näkyy myös siinä, että joissakin paikoin on jouduttu vähentämään aiemmin aktiivisena toiminutta yhteistyötä.

Kirjastoilta kysyttiin myös, ovatko ne kiinnostuneita yhteisestä kehittämisestä tai jos eivät ole, miksi ei. Yhteisestä kehittämisestä oli vastaajista kiinnostunut seitsemän kirjastoa ja kolme ei ollut kyselyn aikaan vielä muodostanut mielipidettään siksi, että oma malli oli jo toimiva. Käytännössä kaikki kuitenkin lopulta olivat mukana hankkeessa – myös ne kaksi kirjastoa, jotka eivät löytäneet aikaa kyselyyn vastaamiseen tai tapaamisiin osallistumiseen.

Kiinnostusta kysyttiin Mikkelin mallin eri osioista ja se jakautui seuraavasti.

Kehittämiskohde	Kiinnostuneita
Uusi opetussuunnitelma (OPS2016), esim. monilukutaito, ohjausmenetelmät	8
Kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelman laatiminen	6
Valmiit tuntimallit yleisesti	9
Tuntimallit esiopetukseen ja 1-2-luokille	3
Tuntimallit lukemaan innostamiseen	4
Tuntimallit tiedonhankinnan ohjaukseen	5
Tuntimallit mediakasvatukseen	6
Tuntimallit maahanmuuttajien valmistavalle opetukselle (tehdään hankkeessa)	1
Tuntimallit erityisopetukselle (tehdään hankkeessa)	3
Kirjastopolku-verkkosivuston perustaminen	3

Eniten vastanneita kirjastoja kiinnostivat tuntimallit yleisesti ja uuteen opetussuunnitelmaan liittyvät asiat. Seuraavaksi eniten kiinnostivat yhteistyösuunnitelman laatiminen sekä mediakasvatuksen ja tiedonhankinnan ohjauksen tuntimallit. Esi- ja alkuopetuksen ja lukemaan innostamisen tuntimallit eivät kiinnostaneet niin paljon, luultavasti siksi, että useilla kirjastoilla oli jo näihin toimivat konseptit. Tarvetta ei myöskään tuntunut olevan kovin paljon maahanmuuttajien tai erityislasten tuntimalleille tai Kirjastopolku-verkkosivustolle. Kyselyssä ilmaistut toiveet ovat mukana listauksessa s. 17.

Hankkeen aloitustapaaminen ja Mikkelin koulujen Kirjastopolun arviointi

Kyselyn yhteydessä hankealueen kirjastoja kutsuttiin yhteiseen aloitustapaamiseen, joka järjestettiin samana päivänä kuin joka syksyinen Mikkelin seutukirjaston ja koulujen yhteistyötapaaminen. Ajatuksena oli, että kun Mikkelin koulujen Kirjastopolkua oli toteutettu kaksi lukuvuotta, olisi aika arvioida sen onnistumista. Kun myös muut eteläsavolaiset kirjastot osallistuvat arviointiin, he saavat paremman kuvan Mikkelin mallista ja toisaalta voivat antaa arvokasta palautetta ulkopuolisin silmin.

Hankkeen aloitustapaamiseen osallistui Juvan, Rantasalmen ja Kangasniemen kirjastolaisia. Siinä käytiin läpi kyselyn tulokset ja kuulosteltiin lisää kirjastojen toiveita hankkeelle. Yhteistyösuunnitelman tai strategian tarpeellisuutta pohdittiin: Keski-Savon kirjastojen Kulttuuriketju ja useilla kunnilla toimiva kulttuuripolku ovat selkeästi strategioita, mutta tulevatko kirjaston tavoitteet huomioitua niissä riittävästi, kun mukana on useita toimijoita? Läsnaolijat pitivät parempana erillistä kirjastopolkua. Suunnitelman tai strategian olemassaolo varmistaa sen, että kaikki luokat saavat saman sisällön. Kattavan suunnitelman sijaan tai lisäksi voisi olla hyödyllinen checklist, joka näyttäisi mitä pitää tehdä ja jonka avulla seurattaisiin toteutumista. Kysymykseksi nousi myös, voisiko Kirjastopolkusivusto olla koko Lumme-verkolle yhteinen. Päivitysresurssia

on pienissä kunnissa niukasti. Mikkelin sivusto on ajateltu paikallisen yhteistyön välineeksi ja laajeneminen koko Etelä-Savoon muuttaisi sen luonteen. Sivuston rakenteella voi kuitenkin tehdä helposti oman kirjaston tai kirjastopolun.

Tapaamisessa sovittiin myös, että hankkeen yhteiseksi alustaksi otetaan ilmainen projektinhallintajärjestelmä Trello, jonka Itä-Suomen kirjastojen osaajat –hanke oli jo lanseerannut.

Kirjastopolun arviointia oli pyydetty vetämään Anu Ojaranta, joka on turkulainen kirjastonhoitaja, tutkija, opettaja ja kouluttaja. Hän oli myös vastikään jättänyt tarkastukseen vuosien 2004 ja 2016 opetussuunnitelmia ja informaatiolukutaitoa käsittelevän väitöskirjansa. Ojaranta alusti aiheesta ”Kirjastopolun kriittinen arviointi tämän hetken näkökulmiin peilaten: lukutaito, valemedia ja koulu-kirjasto –yhteistyö” ja esitti oman arvionsa Kirjastopolun onnistumisesta saamiensa materiaalien pohjalta. Ojarannan Prezi-esitys löytyy verkosta nimellä ”Kirjastopolun kriittinen arviointi” (ks. linkkilista raportin lopussa).

Työpajassa tehtiin Mikkelin Kirjastopolun arviointi SWOT-analyysinä. Neljä ryhmää arvioi alakoulun Kirjastopolkua ja kaksi yläkoulun. Kirjastopolun tärkeimpiä tavoitteita on ollut tavoittaa kattavasti tietyt vuosiluokat sekä olla kiinteä osa opsia ja noudattaa sen tavoitteita. Arvioissa näkyi hyvin, että tätä lähtökohtaa arvostettiin (tasa-arvo, kirjasto ilmiöoppimisen tukena). Uhkana nähtiin kuitenkin, että ainakin kauempana kirjastoista olevilla kouluilla toteutuminen voi jäädä liiaksi opettajan aktiivisuuden varaan. Niin ikään kirjaston työtä lukemaan innostamisessa kiitettiin erityisesti (asiantuntevat ja innostavat vinkkarit), mutta toisaalta uhkana nähtiin lähikirjastojen pienet kirjakokoelmat. Arvioiden pääkohdat löytyvät Ojarannan Prezistä ja kaikki muistiinpanot liitteestä.

Ojarannan yleisarvio Kirjastopolusta oli, että olennaiset elementit ovat siinä läsnä: lukutaito, informaatiolukutaito, mediataidot, tieto- ja viestintätekniiset taidot. Opettajien ja kirjastojen roolijako kuten myös Kirjastopolun tavoitteet on esitetty selkeästi. Hän pyysi myös pohtimaan, miten hyvä kattavuus Kirjastopolulla on ja onko oppimistavoitteiden täyttymistä mahdollista arvioida.

Vierailut kirjastoissa

Kirjastovierailuilla käytiin läpi kunkin kunnan kirjasto-koulu -yhteistyön tilanne ja mahdolliset ongelmapaikat. Mikkelin Kirjastopolusta esiteltiin sen tausta-ajatukset (uusi opetussuunnitelma, lukutaidot ja ohjausmenetelmät) sekä tavoitteet ja sisällöt (tuntimallit) painottuen aina niihin asioihin, joissa kukin kirjasto kaipasi eniten tukea. Tapaamisista tehtiin muistiot, joissa nostettiin erityisesti esiin toimivia käytäntöjä, joita muutkin voisivat hyödyntää.

Vierailut toteutettiin loka-marraskuussa niihin yhdeksään kirjastoon, jotka olivat niitä toivoneet. Mikkelistä matkaan lähti hanketyöntekijä ja usein myös hankevastaava tai palvelupäällikkö. Vierailujen tarkoitus oli keskustella kirjasto-koulu –yhteistyöstä ja Kirjastopolkuasioista rauhassa kirjaston omassa ympäristössä ja tuoda tuki mahdollisimman helposti pienempienkin kirjastojen ulottuville. Vierailuilla oli alustava runko, vaikkakin keskustelut painottuivat kaikissa kirjastoissa niiden omien tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan:

- Kunnan nykytilanne (asukkaiden, koulujen ja kirjastojen määrä, kirjaston kyselyvastaukset)
- Keskustelu Mikkelin Kirjastopolun pohjalta (miten kouluyhteistyö toimii, mitkä osa-alueet ovat kunnossa, mitkä kaipaavat kehittämistä, toiveita ja ideoita)
- Miltä tuntuu tällä hetkellä, kuinka ajattelevat edetä
- Trello-alue (esittely ja opastus tarvittaessa)

Lisäksi kahden kirjaston kanssa käytiin näitä asioita läpi puhelimesta.

Enonkoski

Pienen kirjaston pieni henkilöstömäärä näkyy Enonkoskella siinä, että kaikkea ei ole voitu tehdä, vaan on pitänyt valita. Kouluyhteistyössä painopiste on ollut viime aikoina lukemaan innostamisessa.

Päättymässä oli hanke "Kirjan koodi koululaiselle", jossa on vinkattu kaikki koululuokat ja järjestetty toiminnallista ohjelmaa (QR-koodiratoja ja leikkejä). Hanke on innostanut alakoululaisia käymään enemmän kirjastossa. Erityisen aktiivisia ovat 3-4-luokat, jotka käyvät säännöllisesti lukemassa. Enonkoskelle on saatu myös kirjailijavierailuja koulun hankerahalla.

Kirjastolla on ollut aiemmin hyviä käytäntöjä, jotka ovat päässeet hiipumaan: luokilla on ollut välituntivuorot kirjastoon, on ollut lukukerhoja ja oma lukudiplomi alakoululle. Näiden vaikutus näkyi suoraan aktiivisempaa kirjastonkäyttönä.

Kirjastolla olikin toiveita Lumme-yhteistyölle: voisiko Lumpeilla olla yhteisiä kirjailijavierailuja tai kiertävä kirjastopolkutuntien ohjaaja esimerkiksi hankkeena. Mikkelin Kirjastopolun tuntimallit kiinnostivat ja jotain pientä uskottiin sovellettavan Enonkoskellakin. Toiveena oli kuitenkin päästä muihin kirjastoihin katsomaan, miten siellä toimitaan koululaisryhmien kanssa.

Pohdittiin myös kirjaston roolia Enonkosken opsissa. Enonkoski kuuluu Savonlinnan seudulliseen opsiin, johon on liitetty Savonlinnan kulttuuripolku. Kulttuuripolussa kirjasto on mukana 2- ja 7-luokilla, mikä voisi olla hyvä lähtökohta Enonkoskellakin. Ops-yhteistyön aloittamista helpottaisi varmaan myös se, että koululla ja kirjastolla on yhteinen johtaja.

Heinävesi

Heinävesi kuuluu Keski-Savon kuntien yhteiseen opetussuunnitelmaan ja siihen liittyvään Kulttuuriketjuun, jota koordinoi Lastenkulttuurikeskus Verso. 2-luokkalaisille vinkataan Verson ohjelman mukaan ja kaikille eskareille on mediakasvatustuokio kirjastot.fi:n Apparaattisaaren avulla. Apparaattisaaresta on hyviä kokemuksia.

Varsinkin alakouluilla on paljon lukemiseen liittyvää toimintaa, esim. lukukassit ja lukudiplomit ja opettajat tuovat oppilaitaan usein kirjastoon. Todettiin, että tämä yhteistyö kaipaakin vain vähän viilaamista, lähinnä siinä, että kirjastovierailut eivät olisi vain opettajan aktiivisuuden varassa. Tarkoitus olikin mennä syksyllä kouluille muistuttelemaan kirjastovierailuista.

Mikkelin Kirjastopolusta katsottiin 1- ja 5-luokkien tuntimallit, eli "Vipinää hyllyillä", "Kirjastosuunnistus" ja "Ilmiöprojekti".

Kangasniemi

Kangasniemellä on hyvin aktiivista ja järjestelmällistä toimintaa yläkoulun kanssa. Myös alakoulun kanssa tehdään paljon, mutta ohjelma vaatisi jämäköittämistä. Alakoululle on tehty jo uusi avaus: kirjasto on päässyt mukaan VESO-päivään ja kaikki opettajat ovat käyneet kirjastossa kuulemassa palveluista.

Kangasniemellä on erityisesti panostettu monimediaisiin vinkkauksiin. Esimerkkejä vinkkauksista löytyy tuntimallilistauksesta sivuilta 12-13.

Mikkelin Kirjastopolusta kiinnostusta herätti erityisesti opetussuunnitelmakytös ja ohjauksen järjestelmällisyys. Kangasniemeltä löytyi myös oma aiemmin uuteen opsiin luonnosteltu suunnitelma, jota ajateltiin nyt lähteä viemään eteenpäin yhteistyössä alakoulun rehtorin kanssa.

Kangasniemellä nousi esiin myös tarve keskustella laajemmin lukudiplomeista ja kouluille tarjotuista sarjakirjoista (joiita Mikkelissä nimitetään lukemistoiksi). Sekä diplomi- että lukemistokirjojen tasosta tulee paljon kysymyksiä ja tässä auttaisi kirjastojen yhteinen keskustelu. Kangasniemen omaa lukudiplomia päivitetään aktiivisesti.

Mäntyharju

Mäntyharjulla on ops-asiat erinomaisessa kunnossa. Mäntyharjulainen kirjastopolku on suunniteltu osana kunnan ops-työtä. Se sisältyy äidinkielen opetukseen ja on myös erillisenä liitteenä opsissa. Kirjastopolku kattaa kaikki luokka-asteet esiopetuksesta yhdeksänteen. Polussa on määritelty luokka-asteiden tavoitteet ja sisältöalueet, mutta toteutustapaa vaihdellaan. Esimerkkejä toteutuksista eri luokka-asteilla löytyy tuntimallilistauksesta sivuilta 12-13.

Mäntyharjulla on oma lukudiplomi Lukulumous (5-vuotiaat ja 0-6-luokat), jota päivitetään vuosittain. Mäntyharjun konseptissa on siis selkeä runko ja ops-yhteistyö, sekä paljon luovaa panosta tuntien toteutuksissa.

Pieksämäki

Pieksämäen kirjaston kouluyhteistyöllä on vankka pohja, koska kaupunki kuuluu Keski-Savon seudulliseen opsiin ja noudattaa Verson Kulttuuriketju-kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Kirjastossa toteutetaan suunnitelman mukaisesti 1-luokka, joka tutustuu kirjastoon ja saa kirjastokortit; 2-luokka, jolle vinkataan ja 6-luokka, joka opettelee tiedonhakua. Verson suunnitelmassa kirjasto ei ole yhtä selvästi mukana yläkoululla, mutta Pieksämäellä on osallistuttu välillä 7-luokan mediataitoviikolle.

Naarajärven kirjasto on toiminut Maaselän koululla, joka on nyt evakossa koulun (ja kirjaston) purkutuomion vuoksi. Yhteistyö on ollut siellä tiivistä - opettajat esimerkiksi löysivät kirjaston ilmiöoppimisen paikkana ja pysyivät usein auttamaan sopivien kirjojen löytämisessä. Koulun ja kirjaston olisi tarkoitus avautua uusissa tiloissa muutaman vuoden päästä.

Mikkelin Kirjastopolusta käytiin läpi kaikki tuntimallit. 3-luokan kaverivinkkaukseen syntyi myös hyvä idea: vinkkaukset voitaisiin pitää kirjastossa siten, että kirjaston henkilökuntaa olisi paikalla ja saisi lapsilta itse vinkkejä.

Pieksämäellä on käytössä Kunnari-lukudiplomi. Alakoulun osalta Kunnarin koettiin toimivan hyvin, mutta yläkoulussa kirjalistaa käytetään lähinnä esitelmäkirjallisuuden vinkkilistana, koska yläkoulu ei suorita diplomia. Diplomi toimii opettajavetoisesti, mutta kirjasto on tehnyt Kunnari-kasseja, jotka on viety luokkiin asti ja vinkattu hieman samalla.

Savonlinna

Savonlinnan kouluyhteistyö toimii tällä hetkellä osana kaupungin Kulttuuripolkua. 2-luokkalaiset osallistuvat sanataidepajaan, jota vetää sanataideyhdistys Riimi. 7-luokkalaisten ohjelmassa on tietokirjallisuus, johon tutustutaan todella mielenkiintoisen murhamysteriseikkailun avulla. Myös muita ryhmiä käy opettajien aktiivisuuden mukaan. Heille ohjelma räätälöidään ja käytetään esim. QR-koodisuunnistusta.

Kirjallisuusdiplomi toimii aktiivisesti. "Kuutista Nestoriksi" -diplomia ylläpitää opettajista koottu työryhmä, joka tapaa kirjaston kanssa kerran vuodessa. Kirjasto on päivittänyt kirjallistoja vuosittain, mutta harkitsee nyt hiukan harvempaa tahtia. Kannatusta sai ehdotus, että mietittäisiin yhdessä esim. Lumme-kirjastojen yhteistä diplomia.

Savonlinna oli kiinnostunut koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmasta. Sellainen on ollut heillä aiemmin, ennen kuin koulu yhteistyötä piti karsia resurssipulan vuoksi. Ajatuksena olikin, että työkokeilussa oleva ammatillinen opettaja voisi tehdä taustoitusta suunnitelmaa varten, esim. kerätä opettajien ajatuksia kyselyllä. Näistä tuloksista olisivat varmasti muutkin kirjastot kiinnostuneita. Samalla voisi nimetä kouluille kirjastoyhdyshenkilöt, jotka ovat helpottaneet ainakin Mikkelissä viestintää kirjaston ja koulun välillä.

Savonlinna toivoi myös pääsevänsä vierailulle eri kirjastoihin katsomaan, kuinka ryhmäkäyntejä toteutetaan. Tämä voisi olla mahdollista Alueellisen kehittäjäkirjaston vertaisoppimiseen varatulla rahalla.

Sulkava – puhelinkeskustelu

Sulkavalla on ollut hankala henkilöstötilanne, mikä vaikeutti hankkeeseen osallistumista. Koulu yhteistyö on kuitenkin hyvällä mallilla ja kirjastosta käydään vinkkaamassa myös lähikunnissa. Lukukettu-diplomi alakoulun kaikilla luokilla sujuu hyvin, mutta yläkoulun kanssa on ongelmia. Kirjastolla on meneillään myös monenlaista mukavaa. Esimerkiksi yksi luokka on ollut 1-luokasta asti kummiluokkana, mikä näkyy luokan lukuinnostuksessa. Kirjasto on ollut mukana myös Elmeri Härkösen ja Pauliina Sairasen satukirjaprojektissa "Aaron ja roskasaaren kristallikallio". Tiedonhaun opetukseen 7-luokille on kehitelty malli, jossa oppilaat tulevat kirjastoon korkeintaan viiden hengen ryhmässä saamaan ohjausta omaan tehtäväänsä. Sulkavaa kiinnosti erityisesti Mikkelin esiopetuksen tuntimallit.

Toenperän kirjasto / Joroinen - puhelinkeskustelu

Myös Joroisten kirjasto henkilöstötilanne oli esteenä varsinaiseen hankkeeseen osallistumiseen. Koska se kuuluu Toenperän kirjastoon, tiedon kulku sekä kirjaston että hankkeen tilanteesta toimi hyvin.

Joroisten koulut kuuluvat Keski-Savon seudulliseen opetussuunnitelmaan ja noudattavat Verson kulttuurikasvatussuunnitelmaa Kulttuuriketjua. Verson suunnitelmassa kirjasto on vastuussa 1-, 2-, 6- ja 9-luokkalaisten sisällöstä ja mukana 7-luokalla. Tarjottavat sisällöt otetaan suoraan Verson suunnitelmasta. Luokkia ei erikseen kutsuta, eli jos opettaja ei ole aktiivinen, kirjastokäynti jää tekemättä. Kirjastoa on yritetty saada mukaan opsiin 20 vuotta, mikä ei ole onnistunut ennen Kulttuuriketjua.

Toenperän kirjasto / Juva

Juvalla toimii hienosti lukudiplomit Lukukettu ja Rajulukupusu ja syksystä 2018 myös alle kouluikäisten Ketunpentu. Lukudiplomeihin liittyvät vierailut kouluissa ja päiväkodeissa.

Myös yläkoulu yhteistyö on tiivistä: kaikki luokat käyvät kirjastossa heti koulun alettua ja osallistuvat monipuoliseen ohjelmaan (elokuvia, äänikirjoja, runoja, kirjastokorttia...). Erityisesti voisi mainita tietokirjojen etsimisen ja lukemisen 7-luokkien äidinkielen tunneilla.

Alakoulussa yhteistyö ei ole järjestelmällistä, vaikkakin opettajat käyvät lainaamassa kirjoja luokkiensa kanssa ja muutakin toimintaa on. Mikkelin kirjastopolusta Juvalla tutkittiinkin erityisesti alakoulun tuntimalleja. Esiopetuksen ja 1-luokan toiminnallisista tuokioista löytyi ideoita, joita voisi hyödyntää.

Juva oli kiinnostunut Kirjastopolkuvivustosta, joka toisi kirjaston ja koulun yhteistyöhön järjestelmällisyyttä ja näkyvyyttä. Siellä kokeiltiin myös Mikkelissä käytössä olevaa Seppo-pelialustaa.

Myös Juva kaipasi kovasti yhteistä keskustelua Lukudiplomeista sekä Lukudiplomiin liitettäviä tehtäviä. Heitä kannustettiin käyttämään Mikkelin lukudiplomin tehtäviä.

Toenperän kirjasto / Rantasalmi

Myös Rantasalmi oli kaivannut koulun ja kirjaston yhteistyöhön järjestelmällisyyttä tuovaa suunnitelmaa, mutta monista syistä asiaa ei oltu voitu edistää. Opettajat vierailevat kirjastossa luokkiensa kanssa, mutta on heidän aktiivisuudestaan kiinni, kuinka usein. Kirjastossa oli meneillään iso remontti, joka vaikutti tilojen käyttöön ja vaikeutti ryhmien vastaanottoa. Ryhmiä kuitenkin käy. Alakoulu on erityisen aktiivinen. Syksyn ohjelmassa oli jo ollut 1- ja 2-luokkalaisten tutustuminen. Heille järjestettiin tietovisa ja luettiin kirjastosta kertovia kirjoja. 3-luokkalaisten olivat käyneet vinkkauksessa ja 6-luokkalaisten hakemassa luettavaa opettajan johdolla.

Yläkoulusta 8-luokkalaisten käyvät joka viikko kirjastossa. Tämä on uusi kokeilu, joka on vienyt paljon resursseja, kun eri kerroille on pitänyt keksiä uutta ohjelmaa. Myös kyläkoulu käy kirjastossa säännöllisesti ainakin kaksi kertaa vuodessa.

Rantasalmella toimii Toenperän Lukukettu-diplomi ja vuodesta 2018 alkaen myös alle kouluikäisten Ketunpentu. Näiden kaikkien diplomien kirjat ovat helposti löydettävissä kirjastosta, koska niille on omat hyllynsä, värikoodinsa ja tarrat kirjojen kansissa. Ketunpentu-passia käydään esittelemässä eri paikoissa. Lukukettu-kiertueen hoitaa Juva.

Mikkelin Kirjastopolusta keskusteltiin erityisesti opettajien tavoittamisen ja tiedonhankinnan opettamisen näkökulmista. Uuden kirjastopolun mukana Mikkeliissä elvytettiin koulujen kirjastoyhdyshenkilökäytäntö, mikä on luultavasti auttanut tiedon kulussa.

Tiedonhankinnan opetus on haasteellista, kun sekä oppilaat että opettajat ovat tottuneet hyvään laiteympäristöön ja nopeaan - ja myös ihan laadukkaaseen - tiedonhakuun internetistä. Mikkelin Kirjastopolun ilmiöprojekti-tuntimallissa on pyritty tuomaan lisäarvoa tekemällä näkyväksi tiedonhankinta- ja tutkimusprosessi ja tiedonhaun tulokset käyttämällä erilaisia lomakkeita. Tunneilla, etenkin 5-luokkalaisten kanssa, kiinnitetään paljon huomiota myös kirjan käyttöön.

Rantasalmen tavoitteena oli saada oma Kirjastopolku tai muu suunnitelma voimaan jollain aikataululla. Myös Kirjastopolku-sivuston kopioiminen nähtiin yhtenä mahdollisuutena. Kirjasto kannatti sitä, että tutkitaan mahdollisuudet yhteisen lukudiplomin tuottamiseen esimerkiksi hanketyönä. Mikkelin mallista oli tarkoitus kokeilla 5-luokkalaisten ilmiöprojektiä.

Varkaus

Varkaus on mukana Keski-Savon kuntien seudullisessa opetussuunnitelmassa, johon kuuluu myös Lastenkulttuurikeskus Verson koordinoima Kulttuuriketju. Kulttuuriketjussa kirjasto on vastuussa alakoulussa 1-, 2- ja 6-luokkalaisten ohjelmasta ja mukana 9-luokkalaisten kaunokirjallisuusosiossa. Alakoulu toteutuu Varkaudessa hyvin Verson suunnitelman mukaisesti, mutta 9-luokilla ollaan mukana satunnaisemmin - kirjavinkkausta tehdään silloin kun opettajat pyytävät.

Esiopetusryhmille varkautelaisilla on ainutlaatuisia ohjelmaa: jo 20 vuotta on esitetty joka vuosi erilainen kirjastonäytelmä, joka kirjoitetaan ja toteutetaan täysin omin voimin. Se on ollut niin suosittu, että myös muille kuin esiopetusryhmille on pyydetty esityksiä.

1-luokkien ohjelmassa on kirjastonkäyttöön tutustuminen. Kirjastokäynti alkaa satuhuoneesta, jossa kuullaan perusasiat ja sen jälkeen tutustutaan lastenosastoon ja tehdään ehkä kirjastokortteja. Tähän

kohtaan varkautelaiset ajattelivat, että voisivat hyödyntää Mikkelin Kirjastopolun "Vipinää hyllyillä" -tuntimallia, jossa on sama sisältö, mutta enemmän toiminnallisuutta.

2-luokkien ohjelmaan kuuluva kirjavinkkaus toimii systemaattisesti perusvinkkauksena. Mikkelin mallista käytiin kuitenkin läpi 3-vinkkausten Kaverivinkkauksen ja Kirjatrailerityöpajan tuntimallit.

6-luokkien ohjelmaan kuuluu tiedonhaun oppiminen. Tällä tunnilla Varkaudessa toimitaan verkossa. Tarkempi kuvaus on tuntimallilistauksessa sivuilla 12-13. Mikkelin tuntimalleista katsottiin 5-luokkalaisten kirjastosuunnistus ja ilmiöprojekti.

Vierailujen tuloksia

Useilla Etelä-Savon ja Lumme-kirjastoilla on hienoa yhteistyötä koulun kanssa: paljon toimintaa, vaihtelevaa ohjelmaa ja intoa kehittää. Yleinen ongelma on, että pienellä henkilökunnalla kouluyhteistyö on haavoittuvaista.

Kirjastokierroksella Mikkelin mallissa kiinnostivat erityisesti tuntimallit. Esi- ja alkuopetuksen mallit, joissa hyödynnetään kortteja, saivat jo omat sovelluksensa Sulkavalla ja Savonlinnassa. Myös ilmiöprojektit kiinnostivat. Savonlinnassa nousi ajatus, että oppilaat voisivat pitää esitelmänsä kirjastossa oikealle yleisölle. Kirjavinkkauksessa kiinnostivat erityisesti kaverivinkkaus ja trailerityöpaja.

Osa kirjastoista näki myös kirjatun yhteistyösuunnitelman hyödyt. Juva ja Rantasalmi alkoivat suunnitella yhteistä Kirjastopolkua. Kangasniemi on menossa mukaan alakoulun opsiin jo aiemmin tehdyn suunnitelman pohjalta ja Savonlinna toivoo saavansa uuden suunnitelman.

Mikkelin mallin järjestelmällisyyttä kiitettiin. Kirjastopolun organisointi ja tiedottaminen kouluille eli syyskirjeet, yhteistyötapaamiset ja kirjastoyhdyshenkilöt kiinnostivat.

Vierailujen tuloksena syntynyt tuntimallipankki ja hyviä käytäntöjä

Vierailujen tarkoituksen oli paitsi esitellä Mikkelin mallia, myös kuulla muiden kirjastojen toteutustavoista ja hyvistä käytännöistä. Niitä löytyikin runsaasti ja osa niistä on koottu Trello-alustalle tarkemmin tiedoin. Alle on listattuna kirjastovierailuilla ja yhteisissä tapaamisissa esiin tulleita tuntimalleja vuosiluokkakokonaisuuksittain. Mukana on myös kirjastojen mainitsemia hyviä käytäntöjä.

Tuntimalleja ja sisältöjä 0-2-luokkalaisille

- Eskareille: mediakasvatustuokio Apparaattisaaren avulla (Heinävesi)
- Eskareille: Kirjastonäytelmä, jossa ongelmat ratkeavat kirjaston avulla (Varkaus)
- Eskareille ja 1-luokalle: Hanna Hölmöläinen kirjastossa- lapset pääsevät opastamaan Hannalle, kuinka kirjastossa toimitaan (Mäntyharju)
- Matopeli (Heinävesi) – kiemurtelee läpi kirjaston
- 2-luokalle: E-kirjojen lainaaminen – 1 lukudiplomikirja on hankittu e-kirjana 40 kappaleena (Mäntyharju)
- Luetaan esim. Minttu kirjastossa ja askarrellaan kirjanmerkki omasta nimestä ja viedään se hyllyissä oikeaan kohtaan aakkosissa (Rantasalmi)

Tuntimalleja ja sisältöjä 3-6-luokkalaisille

- Kirjavilimaatti (Kangasniemi). Kirjavinkkaus, jossa vertaillaan kirjaa ja siitä tehtyä elokuvaa. Kokemukset puretaan powerpointissa, johon on yhdistetty sisältöä eri lähteistä, mm. filmin pätkiä. Käsittelyssä ovat olleet kirjat Iso kiltti jätti, Risto Rappääjä sekä Onneli ja Anneli.

- QR-koodisuunnistus (Savonlinna, Enonkoski)
- 6-luokalle: Tiedonhaun oppiminen verkon avulla – Lumme-verkkokirjasto, tehtäviä älytaululla, tietokilpailu Kahoot-sovelluksella, Kallen ja Keijon kirjastoluokat ja e-kirjasto (Varkaus)
- 3-luokalle: Luokitusjärjestelmään ja verkkokirjastoon tutustuminen (Mäntyharju)
- 4-luokalle: Kirjailijavieras ja mediakasvatustunti (Mäntyharju)
- Suunnistus, jossa etsitään kirjoja, joiden välistä löytyy kirjain. Kirjaimilla voi täyttää ”sanaristikon” (Sulkava)
- 6-luokalle: Tiedonhaun opetus powerpoint-materiaalin ja Oulun kirjaston mobiilitehtävien avulla (Pieksämäki).

Tuntimalleja ja sisältöjä 7-9-luokkalaisille

- 7-luokalle: Mr Bean –elokuvan alku, juttelua lempikirjoista, kirjastokorttiasioden tarkistus, Lumme-verkkokirjasto omalla puhelimella (Juva)
- 7-luokalle: Multimediavinkkaus eli kirja esitellään monimediaisesti ja puhutaan itse mahdollisimman vähän (Kangasniemi)
- 7-luokalle: Rikos kirjastossa (Mäntyharju) tai murha kirjastossa (Savonlinna). Perustuvat Limingan kirjaston malliin, ks. linkkilista raportin lopussa
- 7-luokalle tiedonhakuopetusta maks. 5 hengen pienryhmissä (Sulkava)
- 8-luokalle: Mr Bean –elokuvan alku. Pehmoleluihin kiinnitetty kysymyksiä kirjoista, jotka pitää etsiä, tietokilpailu, äänikirjojen kuuntelua Ellibs-kirjastosta, runokirjan lukua, varauksen teko verkkokirjastossa (Juva)
- 8-luokalle: 8-pallo yhdessä kulttuuritoimen kanssa eli kilpailevat kirjan muovituksessa, luetteloinnissa ja pelaamisessa (Kangasniemi)
- 8-luokalle: Genrevinkkaus – kauhu, scifi, jännitys (Mäntyharju)
- 9-luokalle: Mr Bean –elokuvan alku, runokirja, e-kirjan lainaus... (Juva)
- 9-luokalle: 3-portainen tuki äidinkielen tutkielman tekoon eli tutkielmakirjojen vinkkaus, tiedonhaketunti ja ”tutkielmakerho” (Kangasniemi)
- 9-luokalle vinkkitunti englanniksi (Kangasniemi)
- 9-luokalle: Kirjailijavieras ja projektityön tiedonhankinta (Mäntyharju)

Hyviä käytäntöjä

- Lukukerho (Enonkoskella ollut 1-luokkalaisille)
- Lukupäiväkirjatoiminta alakoululla (Heinävesi)
- Lukukassit alakoululle (Heinävesi)
- Aihepaketit yläkoululle, esim. sarjakuva, kauhu, jännitys, jääkiekko (Kangasniemi)
- Kirjastolla oma kummiluokka, jolle pidetään esim. yökoulua (Sulkava)
- Lukudiplomikiertue syksyisin (Juva, Rantasalmi, Joroinen)
- 8-luokkalaisilla joka viikko kirjastotunti, jolla erilaista ohjelmaa (Rantasalmi)
- Kaikki 7-luokkalaiset ovat puoli päivää TETissä kirjastossa (Kangasniemi)
- 8- ja 9-luokkalaiset TET-harjoittelijat tekevät kirjavinkkejä, myös trailerina (Kangasniemi)
- Oppilas pelikonsulttina (Kangasniemi)
- Kirjasto mukana VESO-päivässä (Kangasniemi)
- Kaikki opettajat rehtorin määräyksellä tutustumaan kirjastoon (Kangasniemi)
- Joka lukuvuoden alussa koulujen opettajainhuoneessa kertomassa kirjastosta (Kangasniemi)
- Kirjailijavierailut budjetoitu (Kangasniemi)

- Yhteistyö paikallisten kulttuurihenkilöiden kanssa (Kangasniemellä runoilija pitää lukion 1-luokkalaisille työpajaa runojen kääntämisestä)

Kirjastoissa käytetään todella monia kekseliäitä ja toiminnallisia menetelmiä. Kun etsimme uusia tapoja tutustuttaa oppilaita kirjastoon, lukemiseen, tiedonhankintaan tai mediataitoihin, tarjolla on jo lähiseudullamme toimiviksi todettuja työtapoja. Kirjastoista voi myös kysyä lisää niiden käytöstä.

Uudet tuntimallit ja kokeilut

Hankkeessa valmistettiin myös kolme uutta tuntimallia Mikkelin koulujen Kirjastopolkuun valmistavan opetuksen ja erityisopetuksen käyttöön. Tuntimallit suunniteltiin Kirjastopolun tavoitteiden pohjalta peilaten niitä valmistavan opetuksen opetussuunnitelmaan. Alunperin ajatuksena oli tehdä tuntimalleja erikseen valmistavalle ja erityisopetukselle, mutta käytännössä huomattiin, että samat mallit toimivat molemmilla.

Mikkelin opetus- ja koulutuspalveluiden verkkosivujen mukaan perusopetukseen valmistavaa opetusta voidaan järjestää oppilaalle, joka ei osaa suomea. Valmistavassa opetuksessa noudatetaan omaa opetussuunnitelmaa. Valmistavan opetuksen tavoitteita ovat suomen alkeiden opiskelu ja yleisten koulunkäyntivalmiuksien saavuttaminen.

Eryyisen tuen tehtävänä on antaa oppilaalle tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Koulu järjestää erityisopetuksen muun opetuksen yhteydessä, luokkamuotoisessa erityisopetuksessa tai muussa soveltuvassa paikassa. Kirjastopolun uusissa tuntimalleissa ajateltiin niitä erityisen tuen oppilaita, jotka opiskelevat kehitysvammaisten oppilaiden ryhmissä.

Tuntimalleihin saatiin kommentit Savonlinnan kirjastossa työskentelevältä maahanmuuttajien opettajalta. Niitä pilotoitiin viiden ryhmän kanssa, joista kaksi oli valmistavia luokkia ja kolme erityisluokkia.

Tuntimallien tavoitteet otettiin perusopetuksen ja valmistavan opetuksen opseista. Tuntimallit ja kokeilut olivat seuraavat:

Noin esi- ja alkuopetusikäisille sopiva ”Korttipeliä ja kirjastomato”

Tuntimallin pohjaksi otettiin Kirjastopolulla jo kaksi vuotta käytössä ollut ”Korttipeliä”, jossa kirjastoon tutustutaan keskustellen kuvakorttien avulla. Uusien kuvien valinnassa otettiin huomioon erityisesti maahanmuuttajalasten tarpeet suomen kielen ja suomalaisten käytäntöjen oppimiseen. Kuvien taakse lisättiin tekstit tavutettuna. Tätä mallia ei ehditty testata hankkeen aikana.

Noin 3-6-luokkalaisille sopiva ”Bongataan lumpeita”

Tuntimallin ideana on kirjastoon ja sen palveluihin tutustuminen esittelyn ja suunnistuksen yhdistelmänä. Samalla opetellaan suomen kielen sanoja. Kirjastoon, erityisesti lastenosastolle on sijoitettu lumpeen kuvakortteja puoliksi näkyviin. Esittely etenee sitä mukaa kun joku ryhmästä bongaa lumpeen. Bongaaaja johdattaa muut lummekortin luo ja lukee tai luetuttaa heillä, mikä kirjaston palvelu kortissa on. Sen jälkeen keskustellaan siitä ja edetään taas seuraavalle lumpeelle. Matkalla saadaan kirjavinkejä ja lopuksi kuullaan tarina. Tätä mallia testattiin yhden maahanmuuttajaryhmän ja kolmen erityisryhmän kanssa, ja se havaittiin toimivaksi. Huomiota on kiinnitettävä kierroksen pituuteen – liian monta korttia ja kohdetta väsyttää innostuneenkin porukan. Opettajan palautteen mukaan kierroksella voisi myös kuunnella näytteitä levyistä tai äänikirjoista.

Noin 7-9-luokkalaisille sopiva ”Kuvia kirjastosta”

Tässä tuntimallissa osallistujat saavat ensin pienen johdatuksen kirjaston palveluihin diaesityksenä, minkä jälkeen he lähtevät itse tutustumaan kirjastoon ja ottavat tabletilla yhden valokuvan jokaiselta osastolta. Kuvauskierroksen jälkeen kierretään osastot kaikki yhdessä ja katsotaan niistä otetut kuvat. Mitä kuvat kertovat? Tätä mallia testattiin yhden valmistavan opetuksen teini-ikäisten ryhmän kanssa. Malli toimi hyvin, ehkä myös siksi, että opettaja oli pohjustanut käynnin sovitusti, eli näyttänyt Vaasan kirjaston maahanmuuttajille suunnatun videon.

Valmistavan ja erityisopetuksen tuntimallien kuvaukset ja tulostettavat korttipohjat ovat hankkeen kirjastojen saatavilla Trello-alueella.

Wordpress-koulutus

Yksi hankkeen tavoitteista oli myös mahdollistaa kirjastojen omien kirjastopolkuverkkosivustojen perustaminen. Tämän vuoksi järjestettiin koulutusta Wordpress-julkaisujärjestelmästä, jolle Mikkelin sivusto on rakennettu. Koulutukseen oli mahdollista osallistua myös muuten, jos järjestelmä kiinnosti. Kouluttajana oli verkkopedagogi Jari Sarja Otavan opistosta.

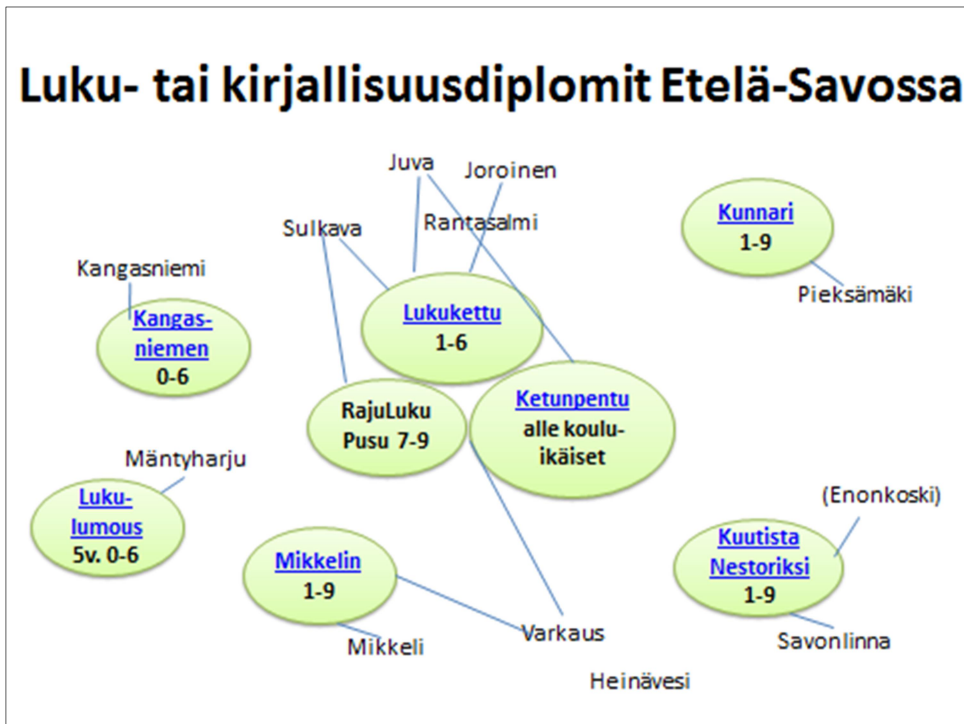
Koulutuksessa oli kaksi osaa, joista ensimmäinen oli suunnattu aloitteleville Wordpressin käyttäjille ja toisessa käytiin läpi edistyneempiä toimintoja. Ensimmäisessä osiossa oli 11 osallistujaa ja toisessa 10. Osallistajat olivat Juva, Rantasalmen, Varkauden ja Mikkelin kirjastoista.

Koulutuksen aikana Juva ja Rantasalmi saivat rakennettua pohjan omalla yhteiselle Kirjastopolkusivustolleen. Koulutusmateriaalit on jaettu hankkeen osallistujille Trello-alueella.

Päätöstapaaminen ja lukudiplomikeskustelu

Kirjastojen tapaamisissa nousi esille yksi asia yli muiden: lukudiplomitilanne vaatisi selvittämistä. Nyt useat kirjastot ylläpitävät omia diplomeitaan, mikä on antoisaa, mutta työlästä. Haluttiin kokoontua keskustelemaan siitä, voisiko esim. Lumme-kirjastoilla olla yksi yhdessä ylläpidettävä diplomi tai voitaisiinko työtä muuten jakaa. Mikkelissä tavattiin marraskuussa seitsemän kirjaston kesken (Kangasniemi, Mäntyharju, Savonlinna, Sulkava sekä Toenperän Juva ja Rantasalmi) ja samalla koottiin yhteen hankkeen tuloksia.

Etelä-Savon ja Lumme-kirjastoissa on käytössä kuusi eri lukudiplomia tai diplomikonaisuutta: Kangasniemen ja Mikkelin lukudiplomit, Mäntyharjun Lukulumous, Savonlinnan Kuutista Nestoriksi sekä Toenperän Lukukettu, RajuLukuPusu ja Ketunpentu, joita käyttää myös Sulkava. Varkaudessa käytetään Toenperän ja Mikkelin diplomeja ja Pieksämäellä valtakunnallista Kunnaria. Kuvassa näkyvät diplomit ja mitä vuosiluokkia ne kattavat.

Keskustelussa oltiin suhteellisen yksimielisiä siitä, että omista diplomeista voitaisiin luopua. Ainoastaan Kangasniemi ei olisi siihen valmis, koska heillä on vastikään päivitetty hyvin toimiva diplomi. Sen sijaan näkemykset jakautuivat sen suhteen, olisiko yhteinen diplomi omaa tuotantoa vai Opetushallituksen ylläpitämä Kunnari-diplomi. Näiden vaihtoehtojen plussia ja miinuksia listattiin:

Kunnari-lukudiplomin etuja ja haittoja

- + Kattaa kirjalistat ja tehtävät 1-9-luokille. Kirjalistat myös lukiolle.
- + Käytössä Lumme-kirjastoista Pieksämäellä. Joissakin kunnissa sitä käytetään muiden diplomien rinnalla. Mikkeliissä käytetty vinkkauksen apuna.
- + Muualla käytössä ainakin Helmet-kirjastoissa, Kuopiossa ja Kouvolassa.
- + Kirjalistat ajan tasalla, päivitetään usein.
- + Ulkoasu ja tehtävät nykyaikaisia, taipuvat hyvin myös mobiilikäyttöön.
- - Yläkoulun kirjalistat sisältävät liikaa vaativaa luettavaa.
- - Esiopetuksen ja nuorempien diplomi puuttuu.
- - Onko vaarana, että kirjastojen ammattitaito heikkenee, jos kirjalistat ja tehtävät päätetään muualla.
- - Riittävätkö kirjat Lumme-alueella, voidaanko hankkia lisää.

Oman yhteisen lukudiplomin etuja ja haittoja

- + Nykyiset diplomit kattavat yhdessä lapset 0-6 vuoteen sekä luokat 1-9.
- + Olemassa useita hyviä diplomeja, joita voisi käyttää hyväksi uudessa yhteisessä diplomissa.
- + Diplomissa voisi näkyä paikallisuus: oman alueen kirjailijoita mukaan.
- + Yhteishengen ja -työn edistäminen Lumme-kirjastoissa ja/tai Etelä-Savossa
- + Oman ammattitaidon säilyminen.
- + Myös osa kirjoista olisi jo valmiiksi useina kappaleina käytettävissä.
- - Riittävätkö kirjat Lumme-alueella, voidaanko hankkia lisää
- - Vaatii edelleen työpanosta useilta sekä koordinaattorin.

Tapaamisen johtopäätös oli se, että lukudiplomitilannetta olisi selvitettävä tarkemmin esimerkiksi hankkeena. Hanketyönä voisi selvittää sekä alueen kirjastojen että opettajien näkemykset ja toiveet uuden lukudiplomin suhteen. Tapaamisessa esitettyjä toiveita diplomille olivat innostavuus, helppokäyttöisyys ja kattavuus (elokuvat, eri kirjallisuudenlajit). Tehtävät eivät myöskään saisi olla liian vaativia, eikä raskaita. Pohdittava olisi myös, onko lukudiplomille olemassa vaihtoehtoisia toimintatapoja, jolla lasten ja nuorten lukuintoa voisi edistää.

Kaikki mukaan Kirjastopolulle -hankkeen todettiin toimineen hyvin. Tietoisuus eri kirjastojen käytännöistä on lisääntynyt ja Mikkelin kirjastopolkumalli tullut tutuksi. Sovittiin, että yhteistä materiaalivarantoa täydennetään ja ylläpidetään Trellossa. Niin ikään sovittiin, että pyritään saamaan koulu yhteistyölle lisää näkyvyyttä esim. kirjastojen verkkosivuilla ja paikallisissa opseissa. Vaikka alueen kirjastoissa on säännöllistä koulu yhteistyötä, se ei useinkaan näy kirjastojen sivuilla lukuun ottamatta Kulttuuriketjussa mukana olevia kirjastoja. Huomattiin myös, että tärkeä ja hyvin toimiva koulu yhteistyön muoto kirjavinkkaus jäi hankkeen aikana suhteellisen vähälle huomiolle. Yhteistyötä päätettiin lisätä ainakin siten, että Mikkelin kirjavat vinkkarit –Facebook-ryhmään kutsutaan Etelä-Savon ja Lumme-kirjastoja.

Yhteenvetoa ja toiveita

Hankkeen tavoitteet täyttyivät pääosin: alueen kirjastojen kanssa on käyty läpi uuden opetus suunnitelman toteuttamista kirjastossa ja olemassa olevat tuntimallit ovat tulleet tutuiksi. On myös luotu suunnitellut uudet tuntimallit perusopetukseen valmistavalle opetukselle ja erityisopetuksen ryhmille. Tavoitteena oli myös saada kuntiin mahdollisimman kattavasti koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmia, mutta niitä syntyi lähinnä sinne, joissa ajatus oli ollut ilmassa jo muutenkin. Suunnitelman tekeminen vie aikaa ja vaatii yhteistyötä, joten mahdollisesti niitä syntyy vielä myöhemmin. Toisaalta on useita kuntia, joissa yhteistyö toimii hyvin ilman että sitä on kirjattu paperille.

Tärkein hankkeen vaikutus lienee se, että Etelä-Savon ja Lumme-kirjastojen yhteistyö käynnistyi koulu yhteistyöasioissa. Kuntien tilanne saatiin kartoitettua ja todettua, että hyvää yhteistyötä koulun kanssa on lähes kaikkialla. Yhteistyöllä ja materiaaleja ja ideoita jakamalla voidaan jatkossa paikata niitä kohtia, jotka toimivat heikommin. Yhteistyöalueelle Trelloon saatiin koottua jo paljon tuntimalleja ja hyviä käytäntöjä ja toivotaan, että niiden täydentäminen jatkuu vielä. Hankkeen aikana esitettiin useita toiveita yhteistyölle Etelä-Savon ja Lumme-kirjastoissa:

- Yhteiset kirjailijavierailut
- Yhteiset Kirjastopolkutuntien ohjaajat
- Mahdollisuus lähteä katsomaan muihin kirjastoihin, kuinka koululaisryhmien kanssa toimitaan
- Koulutusta, aiheina erityisesti sadutus, sanataide ja taidekasvatus
- Koulutusta ja tietoa tunnekasvatuksesta – ks. linkkilistalta Toenperän Tunnekasvatuskansio
- Tietoa lukukoirakoulutuksesta
- Oulun kaupunginkirjaston tiedonhaun mobiilitehtävien muokkaus Lumme-verkkokirjastoon sopiviksi kaikkien Lumme-kirjastojen käyttöön
- Kirjastopeli esim. XAMK:n opinnäytetyönä
- Kirjasto-koulu yhteistyön checklist, joka näyttäisi, mitä milloinkin pitää tehdä eri luokka-asteiden kanssa ja jonka avulla toteutumista voisi seurata.

Hankkeen aikana Etelä-Savon kirjastojen alueellisen kehittämisen vastuu siirtyi Kuopion kaupunginkirjastolle. Kuopion kirjasto on kiinnostunut laajentamaan Etelä-Savossa aloitettua yhteistyöverkostoa koko alueelleen. Keskeisessä asemassa tässä on Trello-alue, joka on tarkoitettu avata

kaikkien Savon kirjastojen koulu yhteistyöstä kiinnostuneiden käyttöön. Jo Trello-alueelle liitetyt henkilöt voivat kutsua mukaan osallistujia omista kirjastoistaan. Kuopio tiedottaa alueesta myös Pohjois-Savon kirjastoille. Yhteistyön jatkuminen ja laajeneminen olisikin toivottavaa, koska ristiriita alueen kirjastojen tavoitteiden ja innostuksen sekä käytettävissä olevien resurssien välillä on suuri. Yhdessä voitaisiin saada aikaan enemmän ja säännöllisempää toimintaa. Oma lukunsa ovat lukudiplomit, joiden tilanne ja mahdollinen yhteistyö vaativat pikaista lisäselvittelyä.

Linkkejä

Kirjasto ja uusi opetussuunnitelma –hanke <https://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/kirjasto-ja-uusi-opetussuunnitelma-%E2%80%93koulun-ja-kirjaston-yhteisty%C3%B6-mediakasvatuksessa>

Yhdessä lukutaitoja tukemassa - Mikkelin kaupunginkirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelma <https://kirjastopolkumikkeli.files.wordpress.com/2015/08/uusi-yhteistyc3b6suunnitelma-versio-2-1.pdf>

Mikkelin koulujen kirjastopolku <https://kirjastopolkumikkeli.wordpress.com/>

Kulttuuriketju – Keski-Savon kuntien kulttuurikasvatussuunnitelma <http://www.kulttuuriketju.fi/>

Mäntyharjulainen kirjastopolku – opetussuunnitelman liite 2 <https://hallinta-mantymarkku.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2017/07/Mntymarkku-perusopetuksen-opetussuunnitelma-2016.pdf>

Savonlinnan kulttuuripolku <https://www.savonlinna.fi/filebank/14203-Kulttuuripolku-opas.pdf>

Limingan kirjaston tiedonhakuseikkailu <http://www.liminka.fi/sivu/fi/kulttuuri- ja vapaa-aika/kirjasto/tiedonhakuseikkailu/>

Anu Ojaranta: ”Kirjastopolun kriittinen arviointi” https://prezi.com/1vgmqfprt5yz/kirjastopolun-kriittinen-arviointi/?utm_campaign=share&utm_medium=copy.

Tunnetaitojen menetelmäkansio (Toenperä) <https://trello.com/c/BRPVNojL/4-tunnetaitojen-menetelm%C3%A4kansio-toenper%C3%A4>

Vaasan kaupunginkirjaston video: kirjasto esittely maahanmuuttajille <https://www.kirjastokaista.fi/kirjaston-esittely-maahanmuuttajille-selkosuomi/>

Liite: Arviointityöpaja Kirjaston ja koulujen yhteistyötapaamisessa 22.8.2018, vetäjänä Anu Ojaranta – ryhmätöiden tulokset

- N. 4 hengen ryhmiä, perinteinen SWOT
- Alakouluryhmät arvioivat alakoulun puolen polun, yläkouluryhmät yläkoulun polun
- Uhkien ja heikkouksiin tulee kirjata myös kehitysehdotus!
- Mikä mahdollistaa mahdollisuudet?
- Arvioitavana sisältö, toteutus, yhteistyö, oppimistavoite.

Ryhmä	S Vahvuudet	W Heikkoudet	O Mahdollisuudet	T Uhat
Alakoulu 1	- Tutustumiskäynnit Vinkkaus koululla on ollut paras kokemus. Suunnistukset Kirjatrailerit ja esittelyjen teko padilla (alkuvalmistelut). Saavutettavuus Lukemistot Lukudiplomit	Pienet kokoelmat lähikirjastoissa.	Pääkirjastovierailut ("lähikirjastojen kouluilta"), esim. suunnistukset, ilmiöt. Ilmiöoppiminen apuna. Opettajavinkkaus Kirjailijavierailut Kokonaisuuden luominen omaan opettamiseen Omat tehtävät.	Ilmiöprojekti jää tekemättä. Ilmiön valinta?
Alakoulu 2	Sisällöt: Opsista poimittuja ja mietitty ikäluokille sopiviksi. Säännöllinen päivitys (esim. palautteen kautta). Toteutus: Tuntimallit, ohjeet saatavilla.	Sisällöt: Materiaalien saatavuuden vaihtelu (kirjaston läheisyys vaikuttaa). Toteutus: Kiire!! Yhteistyö: Opettajan omasta aktiivisuudesta kiinni.	Sisällöt: Tarinallisuus, mielikuvituksen vahvistaminen, sanataide. Toteutus: Ennakoiva suunnittelu molemmin puolin. Yhteistyö: räätälöidyt kirjapaketit kouluille toimitettuna. Jalkautuvat kirjastonhoitajat.	Sisällöt: Valheellista tietoa tiedonhankinnan tuloksena. Tiedon päivittäminen. Toteutus: Ymmärryksen kehittäminen, oman ajattelun puute.
Alakoulu 3	Tasa-arvoinen oppilaille. Kirjastonhoitajan tuki -> vastavuoroisuus opettajan kanssa. Kirjastojen viihtyisyys ja monimuotoisuus. Hallintokuntien välinen yhteistyö.	Henkilövaihdokset -> siirtykö tieto? Isot ryhmäkoot. Seutukuntien kirjastopolku.	Näyttelyt Vertaisvinkkaus Kerhot (oppilaiden aktiivisuus, esim. vinkkauskerhot). Aakkosjuhlat Yhteistyö eri ikäisten kanssa.	Kunnan talous -> kirjastojen lakkauttaminen. Lomautukset. Kirjaston materiaalien päivittäminen. Ratkaisu: näkyvyys jo ennen uhkia -> koulun ja kirjaston yhteiset sivut, näyttelyt ym., päättäjiin vaikuttaminen, mittareina ei käytetä lainausmääriä.
Alakoulu 4	Kattaa koko koulupolun, jatkumo. Lapset samanarvoisia riippumatta koulun sijainnista. Innostaa lukemiseen	Kirjastoyhdyshenkilön rooli iso innostaa kaikkia koulun opettajia toteuttamaan Kirjastopolkua.	Vertaisvinkkaus etänä. Opitaan tiedon yhdistämistä ja keräämistä + lähdekritiikkiä (ilmiöt). Kunnari-lukudipolmi.	Ennakointi materiaalien hankinnassa/ varauksessa (esim. ilmiöprojekti).

	(kirjavinkkaus).			
Yläkoulu 1	7. luokan kirjavinkkaukset loistavia! Kirjavinkkaajien asiantuntemus -> saavat oppilaat kiinnostumaan. 9-luokan ilmiöprojektissa tiedonhakuopetus kerrataan -> hyvä!	Muut aineenopet eivät ole mukana -> saatava käyttämään kirjastoa -> koulutusta. Onko kaikilla yseillä ilmiöprojekti?	Miesvinkkarit Paikallisia julkiksia (etenkin miehiä) lukemaan / vinkkaamaan.	Opettajien välinpitämättömyys -> Kirjastopolku on opsissa!
Yläkoulu 2	7. lk Kirjat tulevat oppilaiden saataville helposti. Vinkkaajat tietävät etukäteen, millaisia kirjoja ryhmät tarvitsevat (ope antaa tietoa ryhmän oppilaiden lukemisen tasosta) 9. lk Tukee erinomaisesti tiedonhaun oppimista!	7. lk Kirjan valintaan tarvitsee tarpeeksi aikaa -> vinkkaukseen varattava kaksoistunti. 9. lk Aleksi-tietokantaa ei enää ole.	7. lk Myös ope voi antaa vinkkejä. Täsmävinkkaukset eri aihealueista. Seiskaluokalle lyhyt kertaus aineiston etsimisestä (vrt. 5. lk:n Kirjastopolun sisältö). 9 lk Myös opeille voisi vinkata tutkielmakirjoja.	9. lk Oppilaat ovat flunssa-aallon kourissa, kun tiedonhakua opetetaan!-> Iso joukko jää pois sovitulta tunnilta.